

Amicale Internationale KZ Neuengamme (AIN)
Internationale Lagergemeinschaft des Konzentrationslagers Neuengamme

**KZ-Gedenkstätte
Neuengamme**

Ausstellungen
Begegnungen
Studienzentrum

Gedenkveranstaltung für die Opfer der Schiffskatastrophe in der Neustädter Bucht am 3. Mai 1945

3. Mai 2015, 10.00 Uhr

Gedenkfahrt zu den Untergangsstellen der Häftlingsschiffe „Cap Arcona“ und „Thielbek“

Ort: Hafen Neustadt/Holstein. Bootsfahrt nur für geladene Gäste.

3. Mai 2015, 12.30 Uhr

Gedenkveranstaltung für die Opfer der Schiffskatastrophe in der Neustädter Bucht am 3. Mai 1945

Ort: Cap-Arcona-Ehrenmal Neustadt/Pelzerhaken. Die Veranstaltung ist öffentlich.

Musik : „Kadosh“

Kranzniederlegung am Cap-Arcona Ehrenmal

Begrüßung: Christine Eckel, Amicale Internationale KZ Neuengamme (AIN)

Rede: Torsten Albig, Ministerpräsident des Landes Schleswig-Holstein

Rede: Tordis Batscheider, Bürgermeisterin der Stadt Neustadt/Holstein

Musik: „Zünde an Dein Feuer“

Rede: Jewginij Malychin (Ukraine), Überlebender der Schiffskatastrophe

Rede: Martine Letterie (Niederlande), Vizepräsidentin der AIN

Lesung der Arbeitsgemeinschaft Neuengamme e.V.

Musik : „Sometimes I Feel like a Motherless Child“

Kaddish: Jüdische Gemeinde Lübeck

Musik: Bläser des Kirchenkreises Ostholstein

Die Gedenkveranstaltung erfolgt
mit freundlicher Unterstützung der
Bürgerstiftung Schleswig-Holsteinische Gedenkstätten
sowie der Stadt Neustadt/Holstein

Velkomsthilsen:

Christine Eckel, generalsekretær af Amicale Internationale KZ Neuengamme

Højt ærede overlevde fanger af KZ Neuengamme og dens udekommandoer, højt ærede hr. ministerpræsident, højt ærede fru bogmester, højt ærede damer og herrer, ærede gæster.

Jeg hilser dem velkommen i navnet af Amicale Internationale KZ Neuengamme, som er det i 1958 grundlagte internationale forbund af de tidligere fanger af KZ Neuengamme.

Dens præsident, Victor Malbecq fra Belgien, ville hellere end gerne have talt til Dem i dag. Han døde i marts i år i en alder af 89 , efter at han i de sidste årtier ufortrødent havde sat sig ind for mindet af de forbrydelser, der skete i KZ Neuengamme og dens udekommandoer – fælles med talrige tidligere fanger, hvoraf mange af dem er gået bort fra os i de sensede år. Deres engagement er også en af grundene, hvorfor vi er her i dag.

Helt hjerteligt vil jeg hilse Dem, de overlevende af KZ Neuengamme og dens udfekommandoer, og byde dem velkommen her til mindehøjtideligheden her. Jeg glæder mig meget over, at De er kommet her til Hamborg og Neustadt sammen med Deres familier for at deltage i mindehøjtidelighederne. 70 år efter befrielsen er det ikke en selvfølge for Dem at påtage sig den lange rejse hertil. Og dog er De her og beretter om Deres erfaringer, fra deres fangetid i KZ Neuengamme, om deres liv efter befrielsen. Især samtalerne med den yngre generation er utrolig værdiful – der er de momenter, som vil præge os alle.

Også for mig er det en ære og frem for alt en stor glæde at følge og ledsage Dem i dag og i de næste dage efterpå.

Hertil er også rejst mange pårørende fra tidligere fanger, som ikke har overlevet deres fangenskab i KZ Neuengamme. Deres døtre og sønner, børnebørn og i mellemtiden også tipoldebørn er et vigtigt bindeled ind til nutiden. De kommer til de store mindehøjtideligheder og engagerer sig i fangeforbund af tidligere fanger af koncentrationslejrene: De bærer mindet og formidler det videre fra generation til generation – og skaber dermed et levende minde om de talrige kvinder og mænd, som i det besatte Europa var blevet forfulgt, deporteret og myrdet af nationalsocialisterne.

Fra de over 100.000 fanger af KZ Neuengamme og dens udekommandoer har halvdelen ikke overlevet deportationen. De døde af sygdom, vold, sult, på dødsrøddene i krigens sidste uger - også her i Neustädter Bugten under bombardementet af fangesibene "Cap Arcona", "Athen" og "Thielbek" den 3. Mai 1945. Ganske kort inden krigens afslutning døde her henimod 7.000 mennesker: De brændte op, de druknede, eller blev dræbt i deres forsøg for at bjærge sig i land, enten ved kystbredden eller i vandet. Der overlevende af denne frygtelige tragedie var end ikke mere end 450 mennesker. Derfor er det mig en stor ære, at hr. Malychin vil tale til os i dag, som overlevede infernoet på „Cap Arcona”. Først vil jeg dog ordet lade gå videre til ministerpræsidenten af delstaten Slesvig-Holsten. Efter ministerpræsidenten, hr. Albig, tale vil fru dr. Batscheider, byen Neustadts borgmesterinde, rette ordet mod os.

[taler Albig + Batscheider]

Jeg byder nu meget hjerteligt velkommen til Jewgenij Sacharowitsch Malychin: Han var 17 år gammel, da han blev bortført i 1942 fra Ukraine til Tyskland. Han skulle udføre tvangsarbejde i den tyske bilfabrik Borgwardværk i Bremen . Efter et flugtforsøg blev han overført til KZ Neuengamme nogen måneder efterpå, hvor han blev arresteret i to og et halvt år. I dag for 70 år siden blev hr. Malychin, efter at han overlevede bombardementet af „Cap Arcona”, befriet i Neustadt af britiske tropper. Hr. Malychin, jeg glæder mig til, at De nu vil tale til os:

[tale Malychin]

Jeg overgiver nu ordet til fru Letterie fra Holland, hvis bedstefar blev myrdet i KZ Neuengamme i 1941. Hun er formand for det hollandske overlevelselsesforbund Stichting Vriendenkring og tilligemed vice-præsident af Amicale Internationale KZ Neuengamme.

[tale Martine Letterie]

Som afslutning af denne mindehøjtidelighed vil arbejdsfællesskabet Neuengamme i en højt læsning få tidligere fanger mulighed for at komme til orde, de som overlevende og øjenvidner så og hørte under bombardementet af fangeskibene den 3. Mai 1945.

Mange tak.

Tale ved Slesvig-Holsténs Ministerpræsident Torsten Albig
Mindehøjtideligheden ved Cap-Arcona-mindesmærket /
70-års-dagen for slutningen på 2. Verdenskrig
Neustadt, 3. maj 2015
(Det talte ord gælder!)

Kære fru Eckel (Amicale Internationale KZ Neuengamme),
kære fru Letterie (Amicale Internationale KZ Neuengamme),,
kære hr. Malychin (Cap Arcona survivor),
mine damer og herrer,

i dag for 70 år siden havde det nazistiske Tyskland allerede tabt krigen. Hitler havde taget sit eget liv, Berlin var fuldstændig besat.

Men Nazi-Tyskland havde endnu ikke givet fortabt – kampene fortsatte: Først den 8. maj 1945 sluttede Anden Verdenskrig i Europa. En befrielses dag for alle, som havde måttet lide under det nazistiske voldsherredømme – enten i det tysk besatte Europa eller indenfor selve Tysklands grænser.

I de få dage mellem Hitlers død og indtil krigen var forbi omkom mange tusinde mennesker her i Lübeck-Bugten's kolde vand – mennesker, som inden da havde overlevet koncentrationslejre og døds marcher.

Hvilken forfærdelig historisk tilskikkelse, at de Alliéredes fly havde til hensigt at tilintetgøre den tiloversblevne tyske krigsflåde her i denne bugt – og i stedet ramte skibe, på hvilke tidligere KZ-fanger var indespærret under de værste forhold.

Kun en lille del af fangerne på *Cap Arcona* og *Thielbek* overlevede skibenes ødelæggelse. Jeg føler det som en stor ære, at De, som var blandt de

overlevende på denne frygtelige dag, har inviteret mig til mindehøjtideligheden her i dag. Som et stort ansvar. Og en særlig ære for mig helt personligt, idet jeg faktisk er opvokset et sted, som slet ikke ligger langt herfra.

Min generation kan ikke selv huske noget om de forbrydelser, som nazi-diktaturet begik. Vores generation er de såkaldte efterfødtte i forhold til denne tid. Lübeck-Bugten, Neustadt-Stranden – det er noget, som mest af alt vækker glade sommerminder hos mig.

Og hvor nemt ville det være at lade det være godt med dét:

I Tyskland er der mange, der mener, at der efterhånden må trækkes en slutstreg, og som ønsker at lade historien være historie – i hvert fald den del, som vedrører Nazi-Tyskland. Dem, som ønsker et Tyskland uden belastninger fra nazisternes forbrydelser.

Dem, som snarere opfatter *Cap Arcona* som et stolt skib, en luksusliner, og ikke som en koncentrationslejr på vandet. Men skibet var jo begge dele – og fremstår således i overført betydning som et eksempel på, hvordan et helt land kan komme så langt ud, at det ender med barbariske tilstande.

Dét vil vi ikke lade som ingenting overfor. På 40-års-dagen for krigens afslutning sagde den daværende tyske forbundspræsident Richard von Weizsäcker:

"Den, som lukker øjnene, når det handler om fortiden, bliver også blind i forhold til nutiden. Den, som nægter at mindes det umenneskelige, er i fare for at blive inficeret påny."

Mine damer og herrer,

det handler ikke om historiske sammenligninger – for de halter altid. Det gør alle sammenligninger. Det er aldrig nemt eller simpelt at tage ved lære af historien. Det er minderne for komplekse til. For individuelle. Og også for diffuse .

Men minderne om nazist-regime'ets umenneskeligheder gør, at vi kan have medfølelse med alle, som lider under autoritære regime'er nu om dage. Som bliver forfulgt på grund af deres tro, politiske overbevisning eller seksualitet. Som risikerer at blive knust mellem krigens fronter.

Minderne om det umenneskelige påfører os et ansvar overfor mennesker, som flygter fra krig og forfølgelse. Som forlader deres hjemstavn. Og som vi bør give mulighed for at få et menneskeværdigt liv her hos os.

Og minderne om det umenneskelige gør, at vi vedbliver med at føle afsky overfor dem, der bruger demagogi og fremmedhad til at lufte deres rådne politiske tanker.

Historie kan ikke skabe retningslinjer for politisk handling. Men den kan etablere et moralsk fundament, som vore politiske handlinger bygges på.

Af den grund er der behov for steder, hvor man kan mindes. Holocaust-stenparken i Berlin. "Terrorens Topografi". KZ-mindestederne i Hamborg-Neuengamme eller Bergen-Belsen. Og Cap-Arcona-mindesmærket til ære for de døde her ved Lübeck-Bugten.

Som et sted, hvor de overlevende og efterladte kan komme for at mindes.

Til minde om nazist-regime'ets umenneskelighed.

Til advarsel imod at blive inficeret påny.

dr. Tordis Batscheider, Byen Neustadt in Holsteins borgmesterinde

Høt ærede hr. minsterpræsident, mine højt ærede dame og herrer,

siden 1948 mindes vi her ved Cap Arcona-Æreskirkegården altid den 3. maj en af anden verdenskrigs mest grufulde hændelse: Bombardementet af KZ-fangeskibene "Cap Arcona" og "Thielbek."

I særdeleshed vil jeg i dag hilse de overlevende af skibskatastrofen samt endvidere alle de tidligere fanger af KZ Neuengamme fra Belgien, Danmark, Frankrig, Polen, Holland og Slovenien velkommen, som er kommet hertil, for at mindes ofrene sammen med os. Jeg er sikker på, at det ikke var let for Dem. At påtage sig den lange vej herhen og at opsøge stederne, som kan være meget nedtrykkende for Dem at gense igen. skal De have mange tak for, at de udsætter Dem for de smertefulde minder. Deres erindring er en evig påmindelse for os alle!

Gennem Bombardementet af fangeskibene den 3. maj 1945 blev rundt 6.600 mennesker myrdet her. de brændte op, de druknede eller blev, efter at de nåede den frelsende strand, skudt af mænd af Våben SS og krigsmarinen.

Også når det er tale om at det var britiske kamppiloter, som havde kastet bomber på skibene „Cap Arcona“og“ Thielbek“ så skal det være sagt helt klart: Skylden for døden af disse 6.600 Menschen bærer helt og alene nationalsocialisterne selv.

For det var disse nationalsocialister, som med grufuld peferkktion bedrev massetilintetgørelsen af hele befolkningsgrupper.

Det var nationalsocialisterne, som først har erklæret krig mod Europa og derefter mod hele verden..

Og det var nationalsocialisterne, som har ført denne forbryderiske krig helt til slut med forbitret had og tøjlos vold.

Vi tyskere, der lever i dag, skal leve med, at ingen andet folk i Europa bragte så megen uret og frygteligt sorg mod naboerne end vores folk.

Og vi Neustädter, byens borgere, må leve med, at et særdeles tragisk kapitel af denne krig skete netop i vores by. Cap Arcona-katastrofen blev for netop r 70 år siden en frygtelig del af byens historie.

For at leve med denne historie, betyder for os i dag : Også når vi ikke har ladet os umiddelbar skyld på vore skuldre som det gjaldt for generationerne fra vores fædre og bedsteforældre, så bærer vi ,som dem, som er født efter disse tragiske hændelser, ansvaret for, at sådant uret ikke bør gentage sig.

Når blikket vendes mod Neustadts efterkrigshistorie, viser det sig, at byens borgere i de forgangne årtier har påtaget sig ansvaret for ugerninger under nationalsocialismen. De har påtaget sig ansvaret, idet de har ydet et engageret bidrag til en fredelig sammenvoksning af Europa. Allerede få år efter krigens afslutning, da krigens sår slet ikke var helet endnu, blev mennesker fra alle herrens lande inviteret her ti Neustadt, for at danse, synge og fejre i fællesskab.. De derved opståede forbindelser og tilknytninger i alle regioner af Europa har bidraget meget til, at Neustadt er blevet til en verdensåben og tolerant by, som modtager fremmede som venner og hvor racisme, intolerance og fremmedhad ikke får nogen chance.. Den europæiske folklorefestivals over 60 årige historie viser os, at Neustadts borgere levendgør deres oprigtige ønske om forståelse til i dag. Den er blevet en del af byens nye, bedre identitet.

At Europa efter krigen blev demokratisk og stort set fredeligt, har vi som borgere i Neustadt også haft vores lille beskedne andel i.. Neustadt er i dag Europaby og er blevet hædret med titlenl „mangfoldighedens by“ Vi er stolt over denne titel – lige netop i kontrast til den uret, som vore fædre og bedsteforældre har begået.

Vi, vil som efterkrigsgeneration også i fremtiden træde ind for fredeligt samliv af folkene, for demokrati, retsstatelighed og agtelse for menneskerettighederne, fordi vi bærer et særligt historisk ansvar for det.

. Vi har også som de efterfølgende generationer den moralske forpligtelse at sørge for, at sådan noget som nationalsocialismen og Cap Arcona-katastrofen aldrig vil kunne gentage sig.

Det er vi Dem, kære overlevende, og alle ofrene, som vi mindes her i dag, skyldig.

Jewginij Malychin

Tidligere fange af KZ Neuengamme og overlevende af „Cap Arcona”

Tale den 3. Mai 2015

Højt ærede, kære arrangører af mødet af de tidligere fanger fra koncentrationslejren i Neuengamme.

For 70 år siden, da dagen for vores befrielse af koncentrationslejren endelig oprandt, kunne vi, fangerne fra KZ Neuengamme end ikke have forestillet os, at vi nogensinde ville få mulighed til at minde døden af tusende af vore døde kammerater på ærefuldt vis.

Jeg var om bord på „Cap Arcona“. Jeg havde brandsår og befandt mig 5 til 6 timer i vandet, klamret til skroget af en drivende båd, som var kæntret og drev i vandet med kølen nedover. Vi var der med nogle andre mennesker. Det begyndte at blive mørkt, det startede at regne og vi svømmede til den anden ende af skibet. Hele skibet var brændt og lå ned til siden. Jeg svømmede derhen med en sidste kraftanstrengelse, og man hjalp mig at klatre op på skibets brændte del. Det regnede og vi gængede frem og tilbage, for i det mindste at kunne få lidt varme. Sent om aftenen var alt roligt. Foran mit øje lå den bombarderede bugt. Så kom en hurtigbåd, som nærmede sig skibet. Vi skulle stige om bord på båden. Vraget af „Cap Arcona“ var hedt endnu. Da vi gik om bord på båden, fik vi et tæppe og blev bragt i ly under dækket. Derefter blev vi bragt i land.

Der sad vi til næste morgen i et spisesal. Der befandt sig allerede mennesker fra skibet „Athen“. Derfetter kam vi ind i en anden bygning, hvor vi fik uddelt marineuniformer, og vi blev sendt til en sidebygning, hvor vi blev stationeret. Jeg kom derhen den 4. maj og forblev uden bevidsthed i fire dage. Den 8. maj kom jeg til bevidsthed igen og gik til infirmeriet. Min matrosskjorte hang endnu fast ved mine brandsår, det var umuligt at trække den fra min krop. Jeg blev overøst med en væske og så fik jeg min skjorte opskåret. Det blev sagt til mig, at jeg skal til lazarettet, men jeg ville ikke gå derhen, fordi jeg tænkte, at så var alle væk og jeg ville blive efterladt muttersalene der. Den anden dag fik jeg en ny forbindelse, og så blev vi bragt et eller anden sted hen. Derfter blev jeg rullet ind i et erstaningsregiment, og først senere kom jeg ind på lazarettet.

Alle disse og mange andre erindringer fortæller jeg igen og igen til mine børn, børnebørn og oldebørn, så de ikke skal gå glemme det.

Jeg håber, at alle disse rædsler, som vi har oplevet, aldrig vil vende tilbage. Mange tak for deres opmærksomhed!

Martine Letterie

Højtærede tilstedeværende,

Amicale Internationale KZ Neuengamme er en organisation, hvor der er repræsenteret mange Neuengamme-vemmekredse fra forskellige lande: Belgien, Danmark, Tyskland, Frankrig, Holland, Polen og Slovenien. Amicale har som formål at holde minderne levende om de begivenheder, der skete i Neuengamme, og om det, der skete med Neuengamme derefter.

Som en af de tre vice-formænd af Amicale Internationale retter jeg i dag ordet til dem og årsagen derfor er sørgeligt. Den 14. marts i år døde vores formand Victor Malbecq, tidligere fange af koncentrationslejren i Neuengamme og overlevende af udekommandoerne Schandelah og Wöbbelin. Han ville være blevet 90 år i juni i år. De sidste 30 år af sit liv kæmpede han ufortrødent mod glemslen af det, det skete dengang, men det blev sværere og sværere p.g.a. sit svigtende helbred. Dermed fortjente han ikke bare respekt, men han viste også hver og én i sine omgivelser, hvor vigtigt hans mission var. Jeg håber, at han er døde i fuld vished om, at Amicale Internationale KZ Neuengamme vil fortsætte hans kamp.

I dag står vi ved den nordtyske kyst, men blikket vendt mod Lybæker Bugten, hvor der skete den største katastrofe set fra KZ Neuengammes historie. Da fronten med de allierede tropper nærmede sig, blev koncentrationslejren og dens mange udekommandoer ryddet og tusinder af fanger blev transporteret mod havnen i Lybæk.. En del af dem blev kørt til skibet M/S "Cap Arkona", et passagerskib, som lå for anker ved Neustadt. De andre fanger kom op om bord på skibene „Thielbek“ og „Athen“. Skibet „Thielbek“ forlod havnen og kastede anker ikke langt fra „Cap Arcona“. Fangerne sad bag lås og slå i skibenes tre lasterum. Hvor betingelserne var endnu skrækkeligere end dem, de har været udsat til i lejrene forud – såfremt det overhovedet var muligt. De kam fra Tyskland og fra alle lande, som var blevet besat af nazisterne eller som tyskerne har været i krig med: De baltiske lande, Belgien, Danmark, Frankrig, Grækenland, Italien, Jugoslavien, Luxemborg, Holland, Norge, Ukraine, Polen, Tjekkesslovakiet og Rusland. Der var næppe lys eller luft i lasterummene, nogle fik ikke mad i dagevis. Hvo som mirakuløst overlevede dette, for dem kom bombardementet til slut.

Den 3. Mai kl.15 Uhr begyndte de første angreb mod skibene „Cap Arcona“ og Thielbek , og det skete gennem engelske Typhoon-fly. Om bord på „Cap Arcona“ befandt sig rundt 7000 fanger, om bord på ”Thielbek” 2500 til 3000. ”Cap Arcona“ stak hurtigt i brand, „Thielbek ” bestod helt og holdent af jern og kunne derfor ikke bryde ud i brand, sank derimod meget hurtigt. På begge skibe bred helvedet løs.

Jeg læser nu højt fra et uddrag fra Alfred Knegendorf ´s erindringer, en af Jehovas vidner, som overlevede katastrofen og som nedskrev følgende i 1946 :

„Da jeg var kommet om bord på skibsdækket, var jeg særdeles rolig og upåvirket og det virkede som om jeg ikke ænsede katastrofen. Jeg så hvordan en russer kæmpede med en tysker: Russen havde en svømmeveste, mens tyskeren derimod ikke havde nogen. Tyskeren sagde: „Det er min svømmeveste’ og russeren svarede : ‚Nej, den er min.‘ De kæmpede længe mod hinanden, indtil deres klæder fangede ild og de blev tvunget til at springe over bord. Det var en højde på ca. 14 til 15 meter. Tyskeren uden svømmeveste druknede naturligvis. Og russeren med svømmevesten druknede også. Hele skibet var en eneste ildflamme fra foran til bagest og heden var overmådelig stor. Fangernes skrig kunne høres helt ned til kysten. Og en tysk officer med to armstriber gik forbi mig. Han havde en kuffert i hver hånd, som helst sandsynligt indeholdt hans rigdomme, og jeg spurgte ham, hvordan han ville redde sit liv. Han sagde derimod til mig: ‚Nej, kufferterne tager jeg med. De er af stor værdi.‘ Jeg har hele tiden lagt mærke på manden. Han er sprunget med kufferterne over bord og er gået under sammen med dem.“

Om bord på de to skibe forsøgte fangerne at redde deres liv, men det lykkedes kun for de færreste af dem. De fleste druknede og brændte op, de engelske fly skød ovenikøbet også ned på de druknede fanger og de af dem, som formåede at nå kystbredden, blev skudt af tyske SS-mænd og drenge fra Hitlerjugend .

Mens skibene blev bombarderet, skete der samtidigt fredsforhandlinger mellem storadmiral Karl Dönitz og den britiske general Bernhard Law Montgomery på Lyneborger Heden. For den meste part af fangerne om bord på de bomarderede skibe kam freden for sent. Her led 7000 mennesker en skrækkelig og meningsløst død.

Vi er kommet for at mindes dem og derfor er vi kommet sammen her med tidligere fanger – nogen af dem har selv overlevet kampsstøfen, som den forrige taler Jewgenij Malychin og min landsmand Wim Alosery – med deres pårørende og andre, som kom fra alle de lande og som døde her.

I håbet om at kunne lære deraf og på vegne af vores afdøde formand Victor Malbecq råber jeg dem op, at viderebringe denne afskyelige historie til nye og fremtidige generationer, så at skæbnen af dem, som døde her, aldrig vil blive glemt.

Således som Leo Vroman, en hollandsk digter, skrev engang:

„Jeg kommer i dag med fortællinger,
Hvordan krigen forsvandt,
og jeg gentager dem hundrede gange,
og hver gang vil jeg græde.“